

6. Борисов А. Н. Диалоговые системы принятия решений на базе мини-ЭВМ: Информационное, математическое и программное обеспечение / А. Н. Борисов, Э. Р. Вилюмс, Л. Я. Сукур. – Рига : Зинатне, 1986. – 195 с.
7. Эйтингон В. Н. Методы разработки и принятия решений в менеджменте : учеб.-метод. пособие / В. Н. Эйтингон, М. А. Кравец, Н. П. Панкратова. – Воронеж : Воронежский гос. ун-т, 2005. – 47 с.
8. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений : учеб. пособие / В. М. Колпаков. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : МАУП, 2004. – 504 с.
9. Высочина М. В. Методы принятия и реализации решений в менеджменте : учеб. пособие / М. В. Высочина. – Симферополь : ИТ «АРИАЛ», 2010. – 506 с.

Глухова О.О.

УДК 330.322

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІСТУ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність теми дослідження. Останніми роками в Україні сформувалося територіальне середовище, що істотно відрізняється від історичних аналогів, із специфічним набором проблем, перш за все з позицій міжрегіональних протиріч і диспропорцій, гіпертрофії багатьох регіонів з відповідним хронічним депресивним станом, різкою і за рядом показників такою, що посилюється, нерівномірністю економічного стану.

У цих умовах обґрунтування і формування регіональної політики, направленої на стійкий і ефективний соціально-економічний розвиток територій, ускладнюється багатократним розшаруванням суб'єктів за відтворювальним, перш за все фінансово-інвестиційним потенціалом, результативністю економічної діяльності, рівнем життя населення. Тому реалізація необхідних перспективних трансформацій регіональних економік повинна враховувати конкретні територіальні особливості організаційно-економічної і соціальної ситуації.

Слід зазначити, що джерелом саморуху і розвитку будь-якої економічної системи є діалектичні протиріччя, що виникають на етапах її функціонування, і відповідні диспропорції, як зовнішні (суспільства і природи, організацій і економічного середовища бізнесу), так і внутрішні, в рамках взаємодії протилежних сторін конкретного об'єкту (між виробництвом, що розвивається, і зростаючими потребами суспільства, між інтересами господарюючих суб'єктів тощо).

Відповідно до цього однією з рушійних сил економічного зростання в країні є пошук і реалізація напрямів вирішення назрілих протиріч, усунення або нівеляція наявних міжрегіональних диспропорцій (грошових доходів населення – з розрахунку на одну людину і з позицій розшарування населення; чисельності і долі населення з доходами нижче за прожитковий мінімум; інвестицій в основний капітал і капіталізації виробництва тощо) з відповідним збалансованим узгодженням структурних елементів тієї чи іншої економічної системи.

Аналіз останніх досліджень. В економічній літературі багато уваги приділяється вивченню категорії «економічне зростання», оскільки проблема забезпечення зростання завжди була визначальною в діяльності практиків і теоретиків з початку нового часу. Дослідженням займалися У. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Ж.Б. Сей, Л. Вальрас, А. Маршал, Дж.М. Кейнс, Й. Шумпетер. Спеціалізовану теорію економічного зростання, до якої доклали зусиль Солоу Р.М., Хікс Дж.Р., Кузнец С. та Левіс В.А. та ін. було розроблено у другій половині ХХ століття.

Різні аспекти щодо визначення джерел та факторів економічного зростання та розвитку були і залишаються предметом дослідження багатьох провідних зарубіжних і вітчизняних учених: І. Лукінова, В. Геєця, А. Чухно, А. Гальчинського, В. Дорогунцова, С. Кіреєва, А. Гриценко, Б. Кваснюка, Є. Гайдара, Д. Іноземцева, Л. Абалкіна, Б. Нурєва та інших.

Проте ускладнення динамічних процесів, характерних для сучасної економіки, вимагає від науковців фокусування на їх нових особливостях та якостях.

З метою уникнення кризисних явищ, усунення дисонансних тенденцій розвитку регіонів необхідний перехід до комплексної інвестиційно-споживчої парадигми, ідеологія якої полягає в спільному зростанні продуктової пропозиції (на основі збільшення поточних витрат та інвестиційних вкладень) і споживчого попиту, в рамках послідовного зростання бюджетної забезпеченості територій і грошових доходів населення, при випереджаючому зростанні продуктивності суспільної праці.

Сутнісною основою економічного зростання є двоєдиний відтворювальний процес. З одного боку, необхідне формування і збільшення потенціалу розвитку (у системі живої і минулої праці, з урахуванням спеціалізації), який визначається як відносно постійними чинниками, що в меншому ступені схильні до істотних трансформацій, так і фінансово-інвестиційним капіталом, що зазнає в динаміці і просторі значних і безперервних змін. З іншого боку, вкрай важливим є ефективне використання наявних об'єктивних можливостей на основі організаційно-економічного механізму функціонування територіальних економік.

Мета даної статті: розкрити зміст відтворювального процесу економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна теорія відтворення, що розглядає економічну динаміку через призму взаємозв'язків, визначає його зміст з різних, інколи альтернативних позицій, залежно від тих чи інших істотних характеристик:

як ключовий аспект виділяється цілісність, єдність відповідних результатів, пропорцій, форм і стосунків [1, с. 681];

відтворення характеризується процесом, що безперервно повторюється, з урахуванням фаз розподілу, обміну і споживання [2, с. 133];

часто йдеться про відновлення використовуваних чинників (перш за все основних і оборотних засобів) на основі їх подальшого виробництва [3, с. 65];

виділяються види відтворення – звужене (регресивне, таке, що зменшується), просте (відновлення в колишньому масштабі) і розширене, яке передбачає збільшення обсягів виробництва продукту і його споживання.

У реальній дійсності домінянтою розширеного відтворення є зростання продуктивності суспільної праці (чим обумовлюється необхідність розробки і реалізації методики його оцінки), з урахуванням наявності і використання економічно активного населення, а також основних і оборотних засобів, інвестицій в основний капітал, виходячи з їх розмірів

Виявлення суті й основних характеристик відтворювального процесу дозволяє судити про необхідні і достатні умови, а також результати економічного розвитку. З цих позицій розділення валового продукту на витрачені засоби виробництва, необхідний і додатковий продукт свідчить про те, що основним імперативом економічного руху є відтворення у зростаючих масштабах і використовуваних ресурсів, і споживання, і накопичення.

Орієнтуючись на висхідну лінію руху, слід ідентифікувати відтворювальний процес розвитку економічних систем (в рамках сукупності послідовної зміни станів і дій) як найбільш досконалий, передбачаючий перехід в якісно інший стан на основі інновацій, активізації інвестиційної і споживчої діяльності, фондозберігаючого етапу відтворення ресурсів, необхідного і додаткового продукту, зростання продуктивності суспільної праці [3].

Відповідно, базисними активаторами економічного зростання є концепції, що функціонують в певному поєднанні: інвестиційна (через збільшення продуктової пропозиції) і споживча (на основі зростання відповідного попиту). У зв'язку з тим, що вони визначаються грошовими коштами, які спрямовуються на інвестиційну складову, грошові доходи населення і доходи консолідованого бюджету, змістом відтворювального процесу є фінансове забезпечення інвестиційно-споживчої парадигми соціально-економічного розвитку.

В результаті, обсяги і структура грошових коштів, що спрямовуються на зростання пропозиції товарів і послуг або споживчого попиту (при цільовому характері якого спостерігається подальше адекватне збільшення необхідних продуктів), разом з інституційними трансформаціями і структурізацією виробництва, багато в чому визначають рівень і ефективність функціонування регіональних і національного економік (рис. 1).

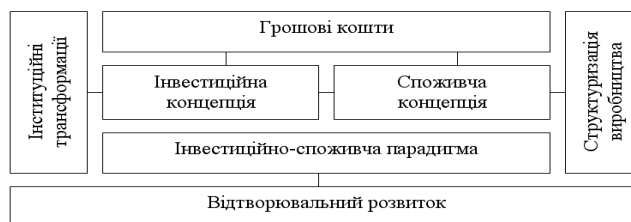

Рис. 1. Інвестиційно-споживча парадигма відтворювального розвитку економічних систем.

Система різних видів грошових коштів, що є і використовуються в тому чи іншому суб'єкті, формується в рамках, з одного боку, функціонування бюджетної сфери, з іншого – комерційної діяльності підприємницького сектора економіки, визначаючи діалектику розвитку системи фінансового забезпечення регіонів, у взаємозв'язку з валовим регіональним продуктом (ВРП).

З одного боку, ВРП є джерелом формування відповідних елементів доходів консолідованого бюджету, грошових доходів населення і фінансів організацій, що визначають розміри банківських вкладів і фінансових вкладень, – все це, у результаті, і формує обсяги фінансового забезпечення суб'єктів господарювання.

З іншого боку, витрати регіональних бюджетів і комерційна діяльність підприємницького сектора обумовлюють формування відповідних частин грошових доходів населення, визначаючи обсяги споживчих ринків. Наслідком цих взаємодій багато в чому є розширене відтворення валового регіонального продукту.

В умовах нестабільної економіки України, тенденції позитивної динаміки, які спостерігаються, незалежно від чинників, що зумовили їх, необхідно підпорядковувати головній меті – довгостроковому і стійкому розвитку за допомогою формування ефективного господарського механізму. Відповідно, економічне зростання слід розглядати в широкому сенсі, маючи на увазі його якісні і кількісні складові, включаючи структуру і пропорції [4].

Пропорції в економічній системі всілякі. Однією з найбільш загальних є співвідношення між споживанням і накопиченням. Ця ключова відтворювальна пропорція чітко фіксована в найважливішому макроекономічному показнику – ВВП, розділяючи його як на споживання (яке включає кінцеве споживання домашніх господарств), витрати державних установ, призначені для придбання індивідуальних товарів і

послуг, споживання некомерційних організацій, обслуговуючих домашні господарства, так і валове накопичення (третьою частиною ВВП є сальдо експорту й імпорту).

Оптимальне співвідношення між споживанням і накопиченням є значимим з точки зору характеру динаміки розвитку економічної системи. Коли доля витрат на кінцеве споживання в загальному обсязі ВВП зростає, а це, як показує практика, відбувається в період гострих соціально-економічних криз і пов'язане з необхідністю підтримки рівня життя, то доля накопичення, як правило, зменшується. При цьому низький рівень життя не дозволяє підтримувати платоспроможний попит з боку домашніх господарств, виникаючі попитові обмеження стають перешкодою до формування раціональних фінансових потоків в основний капітал, що виражається в безперервному зниженні долі валового накопичення в структурі ВВП. Це означає, що створюваний в країні суспільний продукт «проїдається», і в національному багатстві, з ВВП поточного періоду, буде закріплена його недостатня частина, а, як відомо, національне багатство – це наявний в суспільстві запас матеріальних і нематеріальних благ, що забезпечують безперервність суспільного відтворення [5].

Національне багатство за своєю природою є не лише результатом суспільного виробництва, але й обумовлює можливість початку нового циклу виробництва в його розширеному варіанті. Отже, постійне зменшення цього запасу, що викликається відсутністю поточних позитивних результатів, спричинить дисбаланс в системі відтворювальних процесів, приводячи до поступового звуження відтворення.

При цьому не можна забувати про проблему реалізації суспільного продукту, оскільки для його подальшого зростання, забезпечення безперервності суспільного виробництва необхідна наявність зустрічних фінансових потоків, як наслідку адекватного сукупного платоспроможного попиту, який є потребами. Таким чином, кінцеве споживання в структурі ВВП має свій оптимум.

Іншою загальною відтворювальною пропорцією, відповідність у якій також повинна виконуватися, є пропорція усередині самого валового накопичення – між відшкодуванням і накопиченням. Іншими словами, це співвідношення між амортизаційними відрахуваннями, що акумулюються для цілей відшкодування спожитих основних фондів, і чистим накопиченням в різних формах. Вважається, що якщо валове накопичення менше за амортизаційні відрахування, то відтворення носить звужений характер, якщо вони дорівнюють один одному – просте, якщо перевищує – розширений [5].

Процес балансування відтворювальних пропорцій – надзвичайно важкий процес. В умовах кризостворюючого середовища він ускладнюється тим, що нові пропорції необхідно вибудовувати на базі особливого типу пропорційності, що склався в результаті впливу специфічних чинників, обставин і умов, характерних для колишньої системи господарювання.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Тому в процесі економічної трансформації існуючі вихідні відтворювальні диспропорції, в результаті яких виникають дисбаланси в структурі економічної системи, необхідно усунути, аби на новому рівні розвитку був здійснений перехід до якісно нової динаміки суспільного продукту і виробництва, при зростанні яких буде досягнутий тип пропорцій відтворення, що забезпечує стійке довготривале зростання і соціальну стійкість економіки.

Для запобігання критичним наслідкам і перелому дисонансних тенденцій в багатьох регіонах необхідний перехід до підходу, в якому ключова роль належить інвестиційній системі, як імперативному структурному елементу відтворення.

Джерела та література:

1. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия : в 4-х т. – М. : Советская энциклопедия, 1980. – 672 с.
2. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрина. – М. : Ин-т новой экономики, 2004. – 881 с.
3. Региональные проблемы переходной экономики / под ред. В. Г. Алиева. – М. : Экономика, 2002.
4. Бабков Г. А. Финансовое обеспечение воспроизводственного развития региональной экономики / Г. А. Бабков, Д. А. Суслов. – М. : Юрист, 2008.
5. Экономическая теория : учеб. / под общ. ред.: акад. В. И. Видяпина, А. И. Добрынина, Г. П. Журавлевой, Л. С. Тарасовича. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 714 с.
6. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації / О. Білорус // Економіка України. – 2001. – № 11. – С. 4-13.
7. Гець В. М. Нестабільність та економічне зростання / В. М. Гець. – К. : Ін-т екон. прогноз., 2000. – 344 с.
8. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) : наук. монографія / С. А. Єрохін. – К. : Світ знань, 2002. – 528 с.